
DEĞERLENDİRMELER

Yrd. Doç. Dr. Münir Erten, *Diyarbakır Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 556, Ankara 1994, XXIII+175

Bir dilin söz varlığı, yalnızca yazı dilinde kullanılan kelimelerle sınırlı değildir. Çünkü yazı dilinde kullanılmayan konuşma diline ait çok sayıda kelime, deyim ve söz vardır. Bunların derlenerek değerlendirilmesi ve gerektiğinde yazı diline kazandırılması, yazı dilinin zenginleştirilmesi bakımından gereklidir.

Ancak Türk dili söz konusu edildiğinde, bu tür çalışmaların yetersiz olduğu görülüyor. Her ne kadar bu gün, üniversitelerimizde bitirme tezi olarak öğrencilerimize ağız araştırmaları verilmekteyse de, bu çalışmalar basılıp geniş bir okuyucu kitlesinin dikkatine sunulmamakta ve böylece konuşma dilinin incelikleri ve güzellikleri yeni kuşaklara gösterilmemektedir. Bazı değerli bilim adamlarımızın konuyla ilgili yayımladıkları eserlerin sayısı ise bilindiği üzere çok az.

İşte bu amaçla, TDK son yıllarda bazı girişimler başlatarak bu alandaki eksiklikleri gidermeye çalışıyor. Bu çerçevede, Dicle Üniversitesi öğretim üyesi Münir Erten'in TDK yayınlarından çıkan *Diyarbakır Ağzı*, önemli bir çalışma niteliğindedir. Çünkü tarih boyunca bir kültür merkezi olma özelliğini koruyan, düşünce ve sanat alanında büyük şahsiyetler yetiştiren bu ilin ağzı, ilk defa bir doktora tezi düzeyinde ele alınıp incelenmiş (İ. Ü. Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Kemal Eraslan'ın gözetiminde). Ön sözden anladığımıza göre eser tezin tıpkıbasımı değil. Tezin bazı kısımları çıkarılmış, sonundaki gramatikal indeks de sözlüğe çevrilmiş.

Uzun yıllardan beri yörede görev yapan Erten, bu çalışmasında anonim derlemelerle birlikte toplam altmış yedi metin için altısı kadın, dördü erkek on kişiyi konuşturmuş. Meslekleri ve yaşları verilen bu kişilere baktığımızda dikkatimizi çeken şey, bunların hepsinin aslen Diyarbakır il merkezinden oluşları ve bu ilde doğup büyümeleri. Öyle anlaşıyor ki sayın Erten,

çalışmasını il merkeziyle sınırlamak istemiş. İlçelerden ve köylerden hiç kimseyi konuşturmaması ve ayrıca yüzyılımızın başında yaşanan iç göçler sonucu civar yerlerden gelip Diyarbakır'a yerleşen ailelerden hiç kimseyi kaynak olarak seçmemesi de bu yargımızı doğrulamaktadır.

Dikkatimizi çeken bir nokta da, eserde kullanılan terimlerin Zeynep Korkmaz hocamızın *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nden (TDK yayınları: 575, Ankara 1992) seçilmiş olmasıdır. Dileğimiz, TDK'nun bütün yayınlarında bu terimlerin kullanılması ve genelleşmesidir.

Eserin iç yapısı ise şu plâna göre düzenlenmiştir:

Ön Söz XV

Metinde Kullanılan Çevriyazı İşaretleri XVII

Kısaltmalar XIX

Bibliyografya XXI

İnceleme

Ses Bilgisi

I. Sesler 3-7

II. Ses Değişimleri 7-16

III. Ses Hadiseleri 16-20

IV. Uyum 20-27

Şekil Bilgisi

I. Kelime Teşkili 28-33

II. Kelime Çeşitleri 34-55 (İsimler, Zamirler, Fiiller)

Cümle Bilgisi

I. Kelime Grupları 56-57

II. Cümleler 58

Metinler 61-145

Masallar, Gelenek, Görenek ve Âdetler, Hatıralar, Mâniler, Hoyratlar, Türküler, Ninniler, Dualar, Beddualar

Sözlük 61-175

Tablodan da anlaşılacağı gibi, bir ağız araştırması için gerekli olan bilgiler verilmiş. Ancak, kelime çeşitlerinden sıfatlar, zarflar, edatlar ile *Diyarbakır Ağzı* için önemli sandığımız 'vurgu' konusu işlense ve cümle bahsi biraz daha geniş tutulsaydı, daha isabetli olurdu.

Bununla birlikte uzun ve yorucu bir emek ürünü olan bu eser, *Diyarbakır Ağzı* ile ilgili ciddi bir çalışmadır. Dil bilimcilerin dışında folklor konularına meraklı olanların da okuması gereken bu kaynak eseri bize kazandıran sayın Erten'i ve yayımını titizlikle gerçekleştiren TDK yetkililerini kutluyoruz.

DR. MAHMUT FIDANCI

Çiğdem Ülker, Nauçete Turski, *Makedonlar İçin Türkçe*, Institutot Otvoreno opštestvo Makedonija, Makedonija 1994, 374 s.

Çiğdem Ülker tarafından Makedon öğrencilere Türkçe öğretmede yardımcı olmak amacıyla hazırlanmış olan kitap, "Giriş-Voved" (s. 7-40), "Dersler" (s. 41-276), "Türk Edebiyatından Bazı Örnekler" (s. 277-298), "Alıştırmaların Cevapları" (s. 299-322), "Türkçe-Makedonca Sözlük" (s. 323-355), "Kaynakça" (s. 356-357), "Gramatiki İndeks/Dilbilgisi indeksi" (s. 359-364) ve "Contents" (s. 365-367) bölümlerinden oluşmaktadır.

"Giriş" bölümünde Türkçe ile ilgili genel bilgiler yer almakta ve kitabın yöntemi ile kitaptan nasıl faydalanılabileceği açıklanmaktadır. Yazarın ifadesine göre (s. 16) kitabın yöntemi ve uygulamasında:

"1. a) Dilbilgisi ve Çeviri yöntemi, b) Direkt (dolaysız) yöntem, c) İşitme-Konuşma yöntemi, d) Seçmecî yöntem

Bunlar, dil öğretiminde kullanılan çeşitli yöntemlerdir. Bu çalışma, bu yöntemlerin her birinden faydalanmaktadır. Özellikle de, Türkçe'yi, diyaloglar ve dilbilgisi yoluyla öğretmek isteyen bir yöntem izlemektedir."

"Giriş" bölümü ile "Dersler" arasında Türk alfabesi ve seslerin okunuşu ile ilgili bölümde, önce harflerin yazılışı, arkasından seslerin telâffuzu alıştırmaları ve çeşitli ses özelliklerine yer verilmiş. Bu bölümde kısaca vurguya da değinilmiş. "Giriş" bölümü Makedonca olarak da (Voved) tekrarlanıyor.